tetett — folytatását, illetve kiegészítését határozta el: pótfüzetet készül kiadni az 1959—1962. évek periodikus kiadványairól. A jegyzék elkészüléséig külön elkészítette az 1962. évben járó folyóiratainak jegyzékét, elvileg az 1961. decemberi állapot szerint, gyakorlatban azonban az egész 1962. évi rendelését, valamint a legújabb címváltozásokat is figyelembe véve.

A jegyzék négy fejezetre tagolva közli a folyóiratok rövid, a leglényegesebb adatokra korlátozott címleírását. Az első fejezet a vétel, a második a csere, a harmadik az ajándék útján szerzett *külföldi*, a negyedik a *magyar* periodikus kiadványokat lajstromozza. Az első három részben országonként tagolva adja az anyagot, az utolsóban egy betűrendben.

A jegyzéket betűrendes mutató egészíti ki, amely a periodikák mellett (rövidített formában) a megjelenési ország nevét, valamint a folyóirat raktári jelzetét közli. Ezt az utóbbi részt egyben kurrens katalógusnak is szánja a beígért pótfüzet megjelenéséig.

A kiadvány az OMK hasonló jellegű jegyzékeinél tapasztalt alaposságról és pontosságról tesz újabb bizonyságot. A folyóiratbeszerzések egybehangolása terén más nagy könyvtáraknak is segítségére lehet.

D. B.

Grohmann, Adolf: Die arabischen Papyri aus der Giessener Universitätsbibliothek. Giessen, 1960. XII, 94 l., XII. t.

Az *Abhandlungen der Giessener Hochschulgesellschaft* IV. köteteként jelent meg a címben jelzett mű: a giesseni egyetemi könyvtár arab papyrusainak szövegkiadása.

Az egész papyrus-gyűjtemény három helyről ered: 1. Museum des Oberhessischen Geschichtsvereins. 2. Giesseni Egyetemi Könyvtár. 3. Prof. Karl KALBFLEISCH magántulajdona. Mindhárom helyre jórészt Fajjumból került, kisebb mértékben Antaiopolisból, Hermupolis Magnából és Oxyrhynchosból. 2800 görög, 49 kopt, 29 demotikus, 4 hieratikus és 1 hieroglif írású szöveg van közöttük. Az arab gyűjtemény aránylag kevés, 48 darabból áll, s jórészt töredék. Tárgy szerint így oszlik meg: I. Adózásra vonatkozó dokumentumok. II. Jogi szövegek. III. Levelek. IV. Listák és elszámolások, V. Levéltöredékek VI. Meg nem határozott darabok. A papyrusok a VII—XIII. századból valók.

Minden egyes papyrusnak eredeti szövegét és német fordítását kapjuk bőséges eligazító jegyzetek kíséretében. Tartalmuk — töredékességük ellenére is — értékes adalék a középkori keleti kereskedelem, ipar, orvostudomány és társadalom történetéhez. A No. 3. verzóján zsidó és keresztény adózók nevei vannak. Kár, hogy ezeket nem közölte a kötet. A No. 5 különösen érdekes: az iszlámra tért, szabadonbocsátott kopt rabszolgák jegyzéke. A No. 14-ben (54—55. l.) előfordul a COSMAS név, amely további párhuzam lehet az intercisai Cosmius archisynagogushoz (SCHEIBER Sándor: *Magyarországi zsidó feliratok*. Bp. 1960. 36; *Kádár Z.: Die kleinasiatisch-syrischen Kulte zur Römerzeit in Ungarn*. Leiden, 1962. 26.).

Az európai papyrus-gyűjtemények kiadványaihoz (Bécs, Berlin, Heidelberg, Manchester, Milanó, München, London, Prága) jól sorakozik ez az alapos feldolgozás. Hála illeti meg érte Adolf GROHMANNT (Innsbruck), akit Fritz HEICHELHEIM (Toronto) jegyzetei támogattak.

Milyen szép lenne, ha ilyen kiadványban adhatnók ki a KAUFMANN-gyűjtemény összes geniza-darabjait is!

SCHEIBER SÁNDOR

Mongolische Handschriften, Blockdrucke, Landkarten. Beschrieben von Walther HEISSIG unter Mitarbeit von Klaus SAGASTER, Franz STEINER. Wiesbaden, 1961. 494 l., 16 t. (Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland Bd. 1.)

A mongol könyv története a mongol világbirodalom idejére nyúlik vissza. A Japántól Magyarországig, Szibériától Jáva szigetéig terjeszkedő nomádok elődeiktől átvett és szomszédaiktól eltanult kultúrát ötvöztek össze saját hagyományaikkal, s az így született új mongol műveltség nemsokára könyvekben is kifejezést keres. A mongol könyvkiadás első virágkorát a Kínában uralomra kerülő YÜAN-dinasztia (1280—1368) alatt élte, ezen időkből azonban alig néhány eredeti mű maradt fent. A YÜAN-dinasztia bukása után a belső-ázsiai pusztákra visszaszoruló mongolság nemsokára újra magára talál, s a Tibet és Kína felől egyre újabb hullámokban érkező buddhista térítés által

létrehozott kolostorokban újra megkezdődik a könyvek nyomtatása és másolása. Nemsokára a kínai udvarban uralomra kerülő mandzsu dinasztia felismeri a hittérítés politikai jelentőségét, s Peking a mongol könyvkiadás egyik fontos központjává válik. Ugyanakkor felélénkül a könyvtermelés a mongol központokban is.

A könyv fogalma természetesen magában foglalja a kéziratokat és a fadúcról nyomtatott műveket egyaránt. A kézirat, akár a kancelláriákban, akár a kolostorokban másolták, elérhette akár a többszázas példányszámot is.

A német gyűjtemények története von Asch (+ 1807) gyűjtőtevékenységével kezdődött, aki cári szolgálatban állt, s 1778 és 1790 között mintegy harminchárom mongol és kalmük művet küldött a göttingai egyetem könyvtárának. Ezek a könyvek tehát már Göttingában voltak, amikor Kőrösi Csoma Sándor ott tanult (1816—1818), s nem lenne érdektelen kideríteni, hogy a keleti könyveket oly fáradhatatlanul forgató tudós találkozott-e velük? Asch anyagának legnagyobb részét Johann Jaehringtől szerezte, aki Pallas híressé vált utazásában is részt vett.

Jelentősebb gyűjtés azonban csak I. J. Schmidtnek, Kőrösi Csoma pályatársának és bírálójának, 1829-ben német nyelven kiadott fordításának, az *Erdeni-yin tobcsi* című mongol történeti műnek (e művet 1662-ben írta Sagang Szecsen mongol történetíró) megjelenése után indult meg. A német gyűjtemények anyaga ettől kezdve rohamosan gyarapodik részben az utazók (így például Zwick, Schott, majd Tafel, Filchner, Lessing, Consten, Haenisch, Schäfer), részben tudományos expedíciók ásatásai (így például a Le Coq—Grünwedel-féle turfáni expedíció) révén. Néhány mű vásárlás útján kerül a könyvtárakhoz, így például Sven Hedin gyűjtésének néhány darabja.

Külön figyelmet érdemel magyar szempontból Hans Leder sziléziai származású kereskedő és utazó hatalmas gyűjteménye. E világot járt gyűjtő Európába visszatérve több mint 20 000 tárgyból álló mongol és tibeti gyűjteményét eladta. E gyűjtemény egy része, főleg néprajzi tárgyak és buddhista festmények a budapesti Néprajzi Múzeumba kerültek, míg a kéziratok és fanyomatok nagyrészt a stuttgarti Linden-Museum és a lipcsei Museum für Völkerkunde állományába jutott. Heissig úgy látszik nem ismeri a gyűjtemény Magyarországra került részének történetét, és sem ő, sem Meisezahl, a Linden múzeum tibeti anyagát leíró kutató nem tudnak a Leder-gyűjtemény Sziléziába került csoportjáról, amelyet ma az opavai múzeum őriz, Leder szülővárosában.

A német gyűjtemények Heissig és Bischoff révén e század negyvenes és ötvenes éveiben tovább gazdagodtak. A katalógus elvben felöleli a Német Demokratikus Köztársaság és a Német Szövetségi Köztársaság gyűjteményeit, így megtaláljuk benne a berlini, drezdai, lipcsei, göttingai, mainzi, marburgi, müncheni, stuttgarti és tübingeni könyvtárak anyagát.

E gyűjtemények nagy számban tartalmaznak hiányos, töredékes műveket. Heissig szerint ennek oka, hogy az ilyen művek többsége a kolostorok ún. „befalazott kápolnáiból" kerültek elő, ahová egy kis nyíláson át a hívők bedobálják a használhatatlanná vált szent könyvtöredékeket.

Heissig katalógusa egy értékes tudománytörténeti bevezetés és néhány fakszimile-mutatvány után tematikus csoportokban tárgyalja a 671 kéziratot és fanyomatot, majd külön fejezetben az egyedülálló mongol térképgyűjteményt Klaus Sagaster közreműködésével. A katalógus használhatóságát nagymértékben fokozzák a kitűnő indexek.

A nagy összehasonlító irodalmi apparátussal feldolgozott anyag felöleli a XIV. századtól a XX. századig a mongol irodalom szinte minden területét. Különösen gazdag a kalmük-ojrat anyag, számos értékes vallástörténeti és irodalmi alkotás első ismertetését itt találhatjuk meg. Ugyanakkor viszonylag kis számban őríznek a német könyvtárak történeti és nyelvészeti műveket.

Reméljük, hogy e munka ösztönzően fog hatni a magyar mongolisztikára is, s nemsokára módunkban lesz beszámolni a nem kevésbé értékes magyarországi mongol gyűjtemények katalógusának megjelenéséről is.

Róna-Tas András

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója Műszaki szerkesztő: Vidosa László
A kézirat nyomdába érkezett: 1963. I. 29. — Példányszám: 1100 — Terjedelem: 11,5 (A/5) ív

63.56612 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

OSZT. SZECS. KÖNYVTÁR